

MIRADOR

Tots els camins de Joan F. Mira

A Joan Francesc Mira (València, 1939) la màquina de recuperar records li continua funcionant.

Com a continuació del seu volum de memòries d'infantesa 'El tramvia groc', apareix ara 'Tots els camins' (Proa), volum que ressegueix el fil per l'adolescència i joventut de l'escriptor, un temps de sotanès (va ser seminarista) i d'estances a Roma que contempla, malgrat el seu agnosticisme, amb una gens dissimulada nostàlgia.

*Per Xavier Aliaga / @xavialiaga
Fotografies de Carme Ripolles
[instagram.com/carmeripo](https://www.instagram.com/carmeripo)*

Joan Francesc Mira posa en el seu despatx, en un moment de l'entrevista. A sota, una fotografia d'infantesa que hi ha al rebedor de la seua casa.

Deia el desaparegut George Steiner que conreava a diari la ment per por a perdre la lucidesa. Un temor molt més paralitzant que el de la inevitable erosió física. “Això és el que pensaria qualsevol persona amb dos dits de front”, ens respon Joan Francesc Mira i Casterà, figura cabdal de la nostra cultura que ha superat les vuit dècades d'existència amb una vitalitat intel·lectual envejable.

L'assaltem en el seu maset de Castelló de la Plana, ubicat en una avinguda que és un despropòsit urbanístic. On hi havia masos i terrenys conreats hi ha ara lletjos edificis de pisos i cases i solars abandonats. Un erm que el posa de mal humor. “Ben fet, tot açò podria ser una meravella”, dictamina. El seu, però, és un bonic i agradable habitatge tradicional, reformat i amb un jardí atès amb cura.

Quan hi arribem, Mira ja ha fet la passejada diària. Tot i que hem interromput la llarga immersió, també innegociable, en la premsa estatal, europea i nord-americana. El vici reconegut d'informar-se. De saber. Però la trobada amb l'escriptor, antropòleg, agitador i algunes coses més no és per parlar en clau d'actualitat. Sobre la taula, *Tots els camins*, el llibre en el qual bolca els records d'adolescència i joventut. Un volum que reprèn el fil d'*El tramvia groc* (2013), l'anterior llibre de memòries.

Amb tot, Mira alerta que *Tots els camins* “és diferent”. “El primer objectiu d'*El tramvia groc* era fer literatura. Què aprofites per fer literatura? El que veus, la vida dels altres, les teues lectures... I la teua pròpia vida. En *El tramvia groc* pretenia això i, després, recordar, reconstruir tota una altra cultura, una experiència de la primera etapa de la vida. He tingut la sort de viure a cavall entre el camp i la ciutat. L'ambient de l'horta pràcticament intacte, en una comunitat com unes altres. Amb la diferència que per davant de casa passava el tramvia, un element típicament urbà. L'enllaç entre el camp i la ciutat. Volia reviure no només la meua infància, sinó una cultura, encara antiga. *Tots els camins* és una altra cosa. Un llibre que comença on acaba l'altre”, diu en referència al colpidor i literari fragment de la mort paterna.

Una experiència traumàtica: “Jo estava molt lligat al meu pare, moltíssim. És una mort que em va deixar descol·locat, tirat, penjat”. El començament d'una “altra vida”. “De no ser per això, mai en la vida se m'hauria acudit anar-me'n als escolapis, ni voler fer-me capellà, ni voler ser sant”, assegura.

L'esclat d'un desig de santedat que creua bona part de *Tots els camins*. “Vaig entrar-hi fort. Era una experiència de vida que en els anys 50 era molt habitual i que ara és una excepció, una cosa rara. Però en aquell moment fer-se seminarista era un procés natural, la meitat dels meus amics passaren pel seminari”, relata. En tot cas, “era una presa de decisió, a catorze o quinze anys, de la qual ara m'admire: tenir la maduresa de voler arribar al màxim en la vida interior i religiosa”.

Els primers capítols “intenten reproduir” tot un estil de vida, l'ambient religiós. “La meua experiència, convertida en literatura, em serveix per refer aqueix tipus de món”, diu en referència al noviciat i a l'estança a Iratxe, Navarra, a prop del cim de Montejurra, en un monestir d'origen cistercenc, “una vida pràcticament de monjo”. “Tot això ha desaparegut, ningú va amb sotana. Als pobres escolapis, als quals els tinc molt d'afecte, només els queden quatre gats. I ara un seminarista què fa? Doncs viu en una residència d'estudiants, va a classe de teologia... Fa una vida com un estudiant qualsevol. Els grans seminaris dels anys 50, com el de Montcada, han desaparegut!”, es lamenta.

Agnòstic rebordonit, cristià cultural

En el llibre es fa una comparació que sobta, quan Mira contraposa la liquidació d'aquell sentir religiós amb l'esperit conservacionista de l'Islam. “Hi ha un moment que dic que aquella religiositat intensa l'Islam la manté. Quan arriba la Quaresma, què fan els catòlics? Res. Com si no existira. Què fan els musulmans durant el Ramadà? El fan tots, però tots, eh!”, diu fent colpets sobre la taula que fan trontollar una tassa de cafè. Mira prossegueix parlant de misses sense gent, esglésies buides i mesquites plenes. “L'Islam continua vivint aquella religiositat intensa. Després hi haurà derivacions extremistes, però això és una altra qüestió”, rebla.

“Ací hi ha dues coses. Una part seria la històrica i ideològica, tinc la meua visió sobre això. I una altra part, que és la més important, és la subjectiva, emocional. A alguns amics escolapis els dic que continue sent un cristià cultural. No un cristià de fe, de creences, soc un vell agnòstic rebordonit. Però des del punt de vista emocional, el meu món és aquell. Quan entre en una església sent que és el meu món”, relata.

Tot això no es podria entendre sense la seua formació eclesiàstica, l'hipotètic camí a la santedat enllambordat de mística, disciplina i profunditat

subjectiva. D'aquell camí es va distanciar, però li va fer "molt de bé". Va ser "una manera d'aprendre a viure intensament l'experiència interior, quelcom que ja ha desaparegut dins del món cristià, que la tenen per ací quatre budistes". Una extinció de la qual la sotana, com a gran marcador extern, seria el símbol.

A Roma, ciutat a la qual se'n va per completar els seus estudis, en la Universitat Gregoriana, és on pren consciència que hi ha un "món exterior". Després d'una experiència tancada com la d'Iratxe, Roma era la "tornada al món real, em va canviar la perspectiva completament". Dit això, "estic plenament content i satisfet d'haver viscut aquells anys d'aquella manera, pel que em va aportar de sentit de la disciplina i el treball".

El desig de santedat, en qualsevol cas, "s'evapora". I és substituït per l'experiència de la vida en la

que considera la seua segona ciutat. "Soc valenciana i romà. No italià, romà", puntualitza. En la ciutat eterna, el marc que bateja el llibre i que proporciona les pàgines literàriament més sucoses, hi ha el descobriment de la carnalitat a través de les joves que veu pel carrer mostrant púdicament alguna superfície de pell nua. Res, en tot cas, que li vinguerà de nou, perquè enllaça amb l'experiència a partir dels deu anys, quan travessava el barri de Velluters per anar i tornar dels escolapis. "De matí no tant, però de vesprada, quan tornava, allò estava en plena eferescència. I no em sobtava el més mínim. Era el món del barri de putes clàssic", relata. Tampoc no tenia edat per interpretar tot el que veia. "Evidentment que no", reconeix. "Quasi m'impressionava més el pas per dins de l'hospital, amb els malalts per terra. Una cosa horrorosa, inimaginable. Pensa que els hospitals no eren com ara, po- →

→ dia veure el que et pots imaginar i molt més”. “Tot això, com el contacte amb un barri de putes, era part del meu món. Com l’horta. I ja està”, rebla.

Un altre dels grans moments literaris del llibre és el simbòlic abandonament de la sotana i la compra de roba civil amb diners que li presta un familiar. “Per a mi va ser important, però gens traumàtic, aquell món que deixava ja no era el meu, interiorment”, explica. Una escena que contrasta amb el ritual solemne quan el jove aspirant a sant és investit amb aquella penyora. “Era com la investidura d’un cavaller, entraves en aquell món a través d’aquella cerimònia, la vestició. Estava carregat de contingut. I l’eixida ja no era res. Pum! És una qüestió que, ara mateixa, m’impressiona recordar”.

Amb l’abandonament de l’orde, que provoca el disgust de la seua mare, no s’acaben les peripècies a Roma. Mira, amb gran esforç econòmic per part de la família, hi torna amb l’objectiu de rematar la seua formació universitària. I les passa ben magres, subsint amb un petit crèdit que un dels

germans va obtenir del cap de la seua empresa. L’escriptor ho conta sense gaires dramatismes ni escarafalls. “No li done importància, va ser accidental. El segon any a Roma va ser una vida molt putejada, però molt, vivint de mala manera”, diu, en referència a una alimentació quasi monogràfica amb *minestrone*, una mena de sopa amb diferents pastes que compartia amb grups d’obriers. “També va ser una experiència, de sobte te trobes vivint una vida que no imagines. Em sorprèn amb quina naturalitat vaig fer el canvi i amb quina naturalitat vaig viure aquell any de misèria, sense cap sentiment de trauma”, assegura.

Material narratiu de primera. Fragments entre els quals s’intercalen referències literàries o a la mateixa obra de Mira (“sense forçar-les”), com ara quan parla de la seua versió de l’*Odissea* d’Homer dient que se sent “moderadament satisfet”. Li pregunta si no hi ha un punt de falsa modèstia en afirmacions com aquesta, o quan diu que no es considera un erudit. “És que no ho soc”, protesta, “no en el sentit d’acumular referències, m’he passat la vida llegint el que m’interessa. I ja està. Però no per voler saber molt i poder exposar-ho. A mi no m’interessa llegir un llibre ple de citacions. Què demostra això? Ara, amb Google, tots són erudits. Pàgines i pàgines de citacions. No m’interessa”.

Tanquem parèntesi, potser massa generós, perquè *Tots els camins* té moltes vies que cal recórrer. Hi ha també derivades històriques: la concentració carlista de Montejurra va ser la primera trobada de Mira amb una mobilització política massiva. “De primeres, perquè no se’n feien. La primera mobilització de masses en ple franquisme va ser aquella, la del canvi d’orientació del carlisme”, diu en referència al gir cap a l’esquerra del moviment.

Amb tot, hi ha un episodi certament interessant: durant uns mesos, Mira, per convicció ideològica, treballa d’obrer industrial a Düsseldorf. Allà, a més de saber el que era “la classe obrera dura”, constata la humiliació que havien sentit els alemanys per la derrota davant la Unió Soviètica. El ressentiment que sentien. Però el silenci sobre el que havia estat Hitler i el nazisme era aclaparador. “D’això no se’n parlava mai. Però la meua sensació és que no era d’una manera ideològicament conscient. Era una cosa terrible, horrible. Però quanta gent ací diu que d’això de la guerra les famílies no parlaven mai? Tant d’un costat com de l’altre”.

A Alemanya, a més, viu en directe l’inici de la construcció del Mur de Berlín, als inicis de la dècada del 1960. Un sotrac enorme, quelcom que, per als companys, havien fet “els russos” per tancar la sagnia de gent “fugint del paradís socialista, com els quatre milions que han fugit del paradís chavista que tant encanta a alguns, com van fugir de Cuba tots els que van poder. La gent és molt suïcida, fugit del paradís per anar a l’infern capitalista, estan bojós o alguna cosa falla”, ironitza.

DETALLS. El Nokia de l’escriptor, al costat del llibre, part de l’impressionant col·lecció de plats ceràmics de Mira i una fotografia vestit de valencià, emprada en una petita publicació de la Institució de les Lletres Catalanes per al seu vuitantè aniversari.

RACONS. Joan Francesc Mira posa en un dels molts racons bells de la seua casa, tot just després que el sol tornara en un matí més aviat gris.

Part d'una vacunació "antidogmàtica" que venia de temps enrere, de l'etapa com a seminarista. A la pàgina 77 ho explica: "Si alguna cosa puc agrair a aquell precepte de submissió perfecta, és que em va servir com a vacuna perpètua contra la simpatia per cap mena de règim, ideologia o sistema de caràcter totalitari o absolut, feixista o comunista, militar o civil, religiós o laic (...)". Pàgines més tard, dirà que li seria difícil explicar el mateix a gent del seu entorn. "Doncs sí, perquè hi havia coneguts nostres que s'allistaren al Partit Comunista. Sabien el que era el comunisme i els semblava bé", explica. Però no vol aprofundir-ne. Amb l'habilitat de Messi, regateja el periodista. "No vull parlar més de política perquè avui no toca", sentència.

—I no pensa fer mai unes memòries polítiques?

—No. Perquè tindria que dir coses que no vull dir. No vull escriure de la història política dels anys 60 i 70. I la gent que ho ha fet no té ni idea.

—I per què no la fa vostè?

—Perquè no em dona la gana. No és una raó sòlida i suficient?

El periodista acaba tirat en la gespa, novament. Tornem, doncs, a la literatura. De bona gana, això sí, perquè *Tots els camins* conté una bonica història d'amor amb una jove italiana, Mariella, un personatge "molt especial". Hi ha dues històries d'amor,

per ser més exactes, perquè Mira també conta com va conèixer la seua esposa Pilar, en un context d'agitació política. Al seu despatx, entre les fotografies, hi ha una imatge de Pilar en tot l'esplendor de la seua bellesa. "Enteneu ara per què vaig venir-me a Castelló?", pregunta, retòricament.

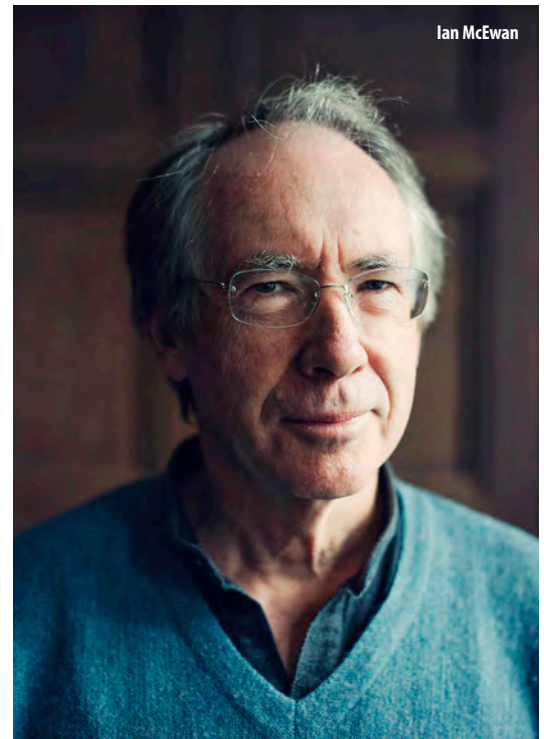
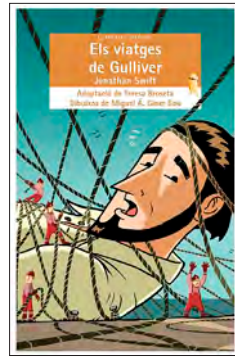
Amb Pilar, que té amistats a París, fa un viatge per trobar les cendres encara calentes de Maig del 68, motiu d'una de les derivades socials i polítiques del volum, com ho és també la invasió dels soviètics a Txecoslovàquia. Anys també d'obrir un dels camins més profitosos de la seua trajectòria, amb una decisiva visita al Departament d'Antropologia Social de la Universitat d'Oxford. Disciplina que comença a conrear sobre el terreny, a Hongria. Una estança agitada a Guinea Equatorial, formant part d'un tribunal de revàlida, serveix per tancar el llibre. Amb un final simbòlic que no revelarem.

El sol s'obri pas entre els arbres, desemboirant un dia més aviat gris. Aprofitem per fer les fotos exteriors, encisats per l'estàtua de Persèfone que rep els visitants i a la qual, fa anys, una velleta resava perquè la confoia amb una santa. Quan la dona va preguntar de quina santa es tractava, Mira no va desfer el malentès. "És Santa Persèfone, senyora".

La patrona de l'hel·lenista Joan F. Mira. •

Jonathan Swift

Ian McEwan

Una panerola (de nom científic *Periplaneta americana*) es desperta un matí transformada en una “criatura gegantina” amb menys potes de les habituals i “un òrgan, un tall moll i rodanxó de carn rellesciosa” que “li omplia la boca” i “llicava contra una immensitat de dents”. La bestiola s’aixeca al número 10 de Downing Street convertit en el primer ministre del Regne Unit i comença la seva missió per salvar la pàtria.

Aquest és el plantejament inicial de *La panerola*, la nova novel·la de l'autor d'*Expiació*, Ian McEwan, un dels escriptors més importants de la literatura actual en llengua anglesa. L'obra, plena d'humor i doble significació en la Gran Bretanya del Bréxit, és una sàtira política, concebuda per reflexionar sobre el present i poder riure obertament de la política, l'economia i la societat britàniques.

En el pròleg del llibre, McEwan s'integra explícitament en el subgènere de la sàtira política i reconeix un antecedent molt clar: “El text fundacional de la tradició literària anglesa de sàtira política continua sent *Una proposició modesta*, de Jonathan Swift, que vaig llegir per primera vegada quan tenia setze anys. La seva afirmació desvergonyida que cuinar i menjar-se els nadons constituiria una solució per a un problema de tota la vida, era salvatge i grotesca, però només igual de cruel, segons el parer de Swift, que el domini anglès a Irlanda”.

Efectivament, l'irlandès Swift va escriure el 1729 una estripada proposta per alimentar la po-

La sàtira irreverent, des de Jonathan Swift a Ian McEwan

L'escriptor britànic Ian McEwan revifa, amb ‘*La panerola*’ (Anagrama, 2020), el subgènere de la sàtira política i irreverent, que l'irlandès Jonathan Swift va conrear amb estil a ‘*Els viatges de Gulliver*’ (1726) i ‘*Una proposició modesta*’ (1729). Mark Twain va esbremar la idea a ‘*Un ianqui a la cort del rei Artús*’ (1889) i en va fer sàtira religiosa en diversos relats, i George Orwell en va recollir els fruits més fabulosos a ‘*La rebel·lió dels animals*’. La fama d'aquestes obres no ha d'eclipsar altres grans faules satíriques com ‘*El turó de Watership*’ (1972), de Richard Adams, i sàtires irreverents, com ‘*Allò que tal vegada s'esdevingué*’, de Joan Oliver.

Per Àlex Milian / @alexmilianbeser